

Розділ 2. Технології навчання фізичної культури

УДК 371.134:378.22:615.825

*Олена Лазарева, Ірина Жарова, Людмила Кравчук,
Володимир Кормільцев, Римма Баннікова, Світлана Гаврелюк*

Шляхи становлення вітчизняної системи підготовки магістрів із фізичної терапії в рамках проекту РЕНАВ

Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ)

Постановка наукової проблеми, аналіз останніх досліджень та публікацій. Системний аналіз інформаційних матеріалів Державної служби статистики України переконливо свідчить, що медико-демографічні показники та показники захворюваності, які характеризують стан громадського здоров'я, мають негативні тенденції. Основними передумовами їх виникнення є такі фактори ризику, як паління, зайва вага, брак фізичного навантаження й надмірне вживання алкоголю, поширення інфекційних захворювань і високий рівень травматизму, погане харчування, вплив небезпечних факторів довкілля.

На фоні складної економічної, соціальної та безпечної ситуації в Україні продовжуються спроби проведення реформи охорони здоров'я. Насамперед, це комплекс прийнятих загальнодержавних рішень, узятих зобов'язань щодо збереження й зміцнення фізичного та психологічного здоров'я й соціального благополуччя. На сьогодні одним з основних затверджених документів, що окреслює шляхи реформування медичної галузі, є Рекомендації парламентських слухань (постанова № 1338-VIII від 21.04.2016), де реформу охорони здоров'я визначено одним із пріоритетних напрямів державної політики, мета якої – кардинальне та комплексне реформування цієї сфери, спрямоване на створення системи охорони здоров'я, орієнтованої на пацієнта, спроможної забезпечити медичне обслуговування всіх громадян України на рівні розвинутих європейських держав [1]. Цей документ містить низку рекомендацій Верховної Ради та Кабінету Міністрів України. Зокрема, Міністерству охорони здоров'я (МОЗ) України спільно з Міністерством освіти і науки України доручено розробити стратегію реформування системи медичної освіти й науки, передбачивши приведення у відповідність із європейською практикою освітньо-професійних програм підготовки лікарів, медичних сестер, менеджерів і фізичних терапевтів.

Мета цього дослідження – окреслити пріоритетні підходи та напрями реалізації освітньої програми за професійним спрямуванням за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» (за спеціалізацією 227.1 «Фізична терапія»).

Методи й організація досліджень. Для досягнення поставленої мети нами використано такі методи дослідження, як аналіз та узагальнення досвіду підготовки фахівців із фізичної терапії в країнах Євросоюзу й нової освітньо-професійної програми та навчального плану для другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціалізацією 227.1 «Фізична терапія» кафедри фізичної терапії та ерготерапії НУФВСУ, моніторинг інформаційних ресурсів мережі Інтернет, системний підхід».

Результати дослідження та їх обговорення. Фізична терапія – це ключ до покращення здоров'я, функціональності й адаптації до навколишнього середовища, поліпшення рухової активності людей різного віку і їхніх функціональних здібностей. Професія «фізична терапія» в Україні існує з 2016 р., коли вона була визнана офіційно, а її розвиток став одним із національних пріоритетів, що підтверджується активністю різних гілок влади в Україні, а саме:

- Наказом про початок програм з фізичної терапії (№ 678/2015 від 4.12.2015) [2];
- Наказом про розробку нового стандарту у сфері охорони здоров'я спеціальності «227 Фізична терапія, ерготерапія» (№ 53 від 1.02.2017) [3];
- Наказами про введення в класифікатор професій під кодом 2229.2 професійного звання «Фізичний терапевт» (№ 1328 від 10.08.2016) [4] і «Помічник фізичного терапевта» (від 26.10.2016) [5],

що відповідає європейській структурі робочої сили у сфері охорони здоров'я, оскільки всі країни ЄС визнають професію фізичної терапії (ФТ) і захищають титул ФТ законом.

Із 2017 р. Україна стала надавати освітні програми з фізичної терапії. Проте на сьогодні програми професійної підготовки ФТ в Україні не відповідають вимогам Всесвітньої конфедерації фізичної терапії Європейського простору (ER-WCPT). Аналіз змісту деяких програм засвідчив, що вони стосуються переважно питань загальної фізичної реабілітації й лише частково включають питання, пов'язані з професійною підготовкою ФТ.

Структура вищої медичної освіти в Україні ґрунтується на системах освіти передових країн світу відповідно до рекомендацій ЄС, ЮНЕСКО, ООН і регулюється законом «Про вищу освіту». Згідно із сучасними вимогами медична освіта являє собою безперервність та послідовність етапів [1]. Багаторівнева система навчальних закладів забезпечує якісну освіту з послідовним здобуттям таких кваліфікаційних рівнів, як бакалавр і магістр. Всесвітня конфедерація фізичної терапії (WCPT) рекомендує, щоб професійні освітні програми початкового рівня для фізичних терапевтів ґрунтувалися на навчанні в університеті тривалістю не менше ніж чотири роки, були незалежно підтверджені й акредитовані в рамках стандарту, що забезпечуватиме випускникам повне офіційне та професійне визнання. Існують інновації й відмінності в реалізації програм також у кваліфікаціях початкового рівня, включаючи перші університетські ступені, кваліфікації магістрів та докторантів.

Запуск нового міжнародного освітнього проекту «Інноваційна реабілітаційна освіта – Впровадження нових магістерських програм в Україні» (РЕНАВ) надає можливість підвищення професійного потенціалу викладачів університету; створення нових ресурсів для викладання/навчання/оцінювання; створення спеціальної освітньої інфраструктури, необхідної для реалізації нової національної професійної програми з фізичної терапії.

Партнерами проекту РЕНАВ в Україні є університети фізичного виховання в Києві (НУФВСУ), Львові (ЛДУФК), Тернополі (ТДМУ), Сумах (СумДУ), а також Центр тестування при МОЗ України. Разом вони створюють загальнонаціональний профіль компетенцій для фізичних терапевтів бакалаврської й магістерської освітніх програм.

Кожен партнер РЕНАВ має певні галузеві знання, пов'язані з навчанням ФТ. Вибрані партнери проекту мають різний досвід і доповнюють один одного задля досягнення цілей проекту.

НУФВСУ розпочав навчання студентів із фізичної реабілітації ще в 90-х роках ХХ ст. На кафедрі фізичної терапії та ерготерапії (попередня назва – фізична реабілітація) накопичено великий досвід у навчанні та визначено загальнонаціональний профіль компетенцій. На кафедрі працює команда професіоналів, які налагодили добру співпрацю з клініками й реабілітаційними центрами м. Києва. Очолює кафедру фізичної терапії та ерготерапії (ФТЕТ) знана у сфері фізичної терапії фахівець, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор О. Б. Лазарева. Саме тому НУФВСУ запропоновано запровадити у 2019–2020 рр. нову (пілотну) магістерську програму з фізичної терапії (на основі нового змісту та інноваційних методів навчання) і до 2022 р. підготувати до 200 магістрів із фізичної терапії.

Для вирішення цього питання, передусім, проведено аналіз освітніх програм країн північної, західної, центральної Європи та Балтії. Вивчалися доступність отримання освіти з ФТ (кількість навчальних закладів, що надають освіту магістра ФТ у країні), умови вступу, терміни навчання й складові частини освітніх програм: зміст і співвідношення фундаментальних і прикладних дисциплін та дисциплін клінічної професійної підготовки в загальному обсязі годин. Особливу увагу привертати такі компоненти клінічної освіти (практики) та написання магістерської дисертації, як критерії визначення стандартів освіти. Крім того, вивчено досвід формування загальних і фахових компетентностей у рамках категорій знань та розуміння, навичок і здібностей, судження та підходу в освіті ФТ у країнах Європейського Союзу.

Виявлено певні відмінності, які здебільшого пов'язані зі структурою вищої освіти й ФТ кожної окремої країни. Цікавим відкриттям було те, що в більшості країн Європи магістерський рівень освіти надає один або декілька навчальних закладів на країну, у той час як в Україні, за даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО) за 2018 р., освіту магістра з фізичної терапії можна отримати в 34 ВНЗ [6]. Найбільш яскравою відмінністю були терміни навчання – мінімум 120 кредитів у країнах Європейського Союзу й 90 кредитів в Україні, а також обсяги клінічного стажування (практики) – мінімум 30 кредитів у країнах Європи і максимум 12 кредитів в Україні. Крім того, різняться й терміни написання магістерської дисертації – від 30 до 60 кредитів у досліджуваних державах Європи й максимум вісім кредитів в Україні.

Але нами з'ясовано також спільні напрями підготовки фахівців із ФТ: необхідність фундаментальних знань із загальнономедичних предметів, спрямованість на професійну майстерність, етика, уміння працювати з інформаційними джерелами для професійного та наукового розвитку, забезпечення якості й безпеки пацієнтів.

На підґрунті вивчення європейського досвіду, необхідності визначення відповідності Мінімальним стандартам освіти розроблено чотирирічну бакалаврську освітню програму з фізичної терапії; розроблено нову освітньо-професійну програму за спеціалізацією 227.1 «Фізична терапія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти; розроблено програми курсів для 1-го року магістратури: «Фізична терапія в геронтології та геріатрії», «Методи наукового дослідження у фізичній терапії та ерготерапії», «Фізична терапія при травмі та політравмі», «Фізична терапія при хірургічних та онкохірургічних захворюваннях», «Фізична терапія в акушерстві, гінекології та педіатрії».

Реалізація нової національної освітньої професійної програми з фізичної терапії розпочнеться з вересня 2019 р.

Мета освітньої програми – підготовка фахівців, здатних виявляти та ефективно виконувати складні спеціалізовані завдання й розв'язувати практичні проблеми інноваційного та наукового характеру у сфері охорони здоров'я, зокрема у фізичній терапії.

Освітня програма узгоджується з рекомендаціями проекту з вирівнювання структури європейської вищої освіти та вимогами професійних асоціацій: World Confederation for Physical Therapy.

Для уникнення конфлікту між українським стандартом і міжнародними вимогами та у зв'язку з обов'язковою кількістю годин практики планується збільшення терміну навчання в магістратурі з 1 року 4 місяців (90 кредитів) до 1 року 9 місяців (120 кредитів). Задля цього НУФВСУ разом із Всесвітньою федерацією ерготерапевтів й Агентством НАТО з технічного обслуговування та постачання підготував звернення в МОЗ України з проханням підтримати необхідність запровадження магістерських програм за спеціальністю 227 «Фізична терапія та ерготерапія» терміном 1 рік та 9 місяців (120 кредитів) в університетах-партнерах проекту РЕНАВ в Україні в межах упровадження пілотної магістерської програми з фізичної терапії з 2019 р.

В освітній програмі, розробленій на основі нового змісту, представлено компетентності програмні (інтегральна та загальні) і фахові, засновані на знаннях, а не на авторитарному регулюванні навчального процесу.

До переліку компонент освітньої програми входять навчальні дисципліни, практики, кваліфікаційна робота. Компоненти освітньої програми розподілені на обов'язкові, які включають дисципліни спеціальності (42 кредити) і дисципліни спеціалізації (48 кредитів). Загальний обсяг обов'язкових компонент становить 90 кредитів. До дисциплін спеціальності відносять «Методи наукового дослідження у фізичній терапії та ерготерапії» (4 кредити); «Професійно-орієнтована іноземна мова» (10 кредитів); «Інформаційні технології у науковій діяльності з фізичної терапії та ерготерапії» (3 кредити); «Громадське здоров'я» (4 кредити); «Клінічна практика» (13 кредитів) та виконання кваліфікаційної роботи (8 кредитів). До дисциплін спеціалізації належать «Методи обстеження у фізичній терапії» (4 кредити); «Фізична терапія при хронічних неспецифічних захворюваннях сучасності» (4 кредити); «Фізична терапія при травмі та політравмі» (6 кредитів); «Фізична терапія при хірургічних та онкохірургічних захворювань» (3 кредити); «Фізична терапія в геронтології та геріатрії» (5 кредитів); «Мануальні методи у фізичній терапії» (5 кредитів); «Фізична терапія в акушерстві, гінекології та педіатрії» (5 кредитів); «Лікувально-реабілітаційний масаж в неонатології та педіатрії» (4 кредити) і «Клінічна практика з фізичної терапії» (12 кредитів).

Вибіркові компоненти освітньої програми розподілено на два блоки. Вибірковий блок 1 передбачає засвоєння професійних та практичних навичок із фізичної терапії осіб травматологічного й ортопедичного профілю, а вибірковий блок 2 – із фізичної терапії осіб неврологічного профілю. Загальний обсяг кожного вибіркового компонента становить 30 кредитів. До переліку дисциплін вибіркового блоку 1 належать «Фізична терапія в комбустіології» (3 кредити); «Фізична терапія при ампутаціях кінцівок» (4 кредити); «Фізична терапія та ерготерапія при ендопротезуванні суглобів» (3 кредити); «Кінезіотейпування» (3 кредити); «Фізична терапія при хронічному неспецифічному болочому синдромі» (5 кредитів) та «Клінічна практика» (12 кредитів). До дисциплін вибіркового блоку 2 відносимо «Фізична терапія у нейрореабілітації» (7 кредитів); «Фізична терапія дітей з органічними ураженнями нервової системи» (3 кредити); «Цілеорієнтована терапія» (4 кредити); «Аналіз нормальної та патологічної ходьби та підбір допоміжних засобів» (4 кредити) і «Клінічна практика» (12 кредитів). Згідно з розробленою освітньо-професійною програмою складено на-

вчальний план підготовки здобувачів освітнього ступеня «Магістр», який розрахований на 1 рік 9 місяців, на відміну від попереднього, що тривав 1 рік 4 місяці.

Освітній процес здійснюється на засадах студентоцентризму, компетентнісного підходу, партнерства науково-педагогічних працівників і студентів, самоосвіти, проблемно-орієнтованого навчання, інтеграції навчальної та наукової діяльності, професійної спрямованості.

Висновки. Складні макропроцеси, які відбуваються в Україні, її інтеграція в міжнародний освітній простір позначалися на національній системі освіти й, зокрема, на системі підготовки магістрів із фізичної терапії. Підходи, які реалізуються в рамках проекту РЕНАВ, є інноваційними. Тому розробка та впровадження нових (пілотних) освітніх магістерських програм із фізичної терапії сприятимуть підготовці в Україні високопрофесійних фахівців із фізичної терапії за європейськими стандартами.

Це дослідження фінансується за підтримки Європейської комісії. У статті відображено погляди лише авторів, і комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Джерела та література

1. Клигуненко Е. Н. та ін. Современный поход к образованию врачей: концепция непрерывного медицинского образования и непрерывного профессионального развития. *Новости медицины и фармации в Украине*. 2018. 13(668). С. 19–20.
2. Міністерство охорони здоров'я України. Наказ від 9 листопада 2015 року № 733 «Про утворення координаційної та робочих груп для формування переліку спеціалізацій та пропозицій до стандартів вищої освіти за спеціальностями галузі знань «Охорона здоров'я». URL: <http://document.ua/pro-utvorennja-koordinacijnoyi-ta-robochih-grup-dlja-formuva-doc262258.html>
3. Урядовий портал. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2017 року № 53 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266». URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249722170>.
4. Міністерство розвитку економіки і торгівлі України. Наказ Мінекономрозвитку від 10 серпня 2016 року № 1328 «Про затвердження Зміни № 5 до національного класифікатора України ДК 003:2010». URL: <http://bit.ly/2EaAa5c>.
5. Міністерство розвитку економіки і торгівлі України. Наказ Мінекономрозвитку від 26 жовтня 2017 року «Про затвердження Зміни № 6 до національного класифікатора України ДК 003:2010». URL: <http://bit.ly/2BeyMjA>.
6. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://vstup2018.edbo.gov.ua/offers/?qualification=2&education-base=620&speciality=227>

Referens

1. Kligunenko, E. N., Kravec, O. V, Plashhenko, Ju. A, Sedinkin, V. A & Halimonchik, V. V. (2018). Sovremennij pohod k obrazovaniju vrachej: koncepcija nepreryvnogo medicinskogo obrazovanija i nepreryvnogo professional'nogo razvitija. *Novosti mediciny i farmacii v Ukraine*, 13(668), 19–20.
2. Ministerstvo ohoroni zdorov'ja Ukraїni. (2015). Nakaz vid 9 listopada 2015 roku №733 Pro utvorennja koordinacijnoi ta robochih grup dlja formuvannja pereliku specializacij ta propozicij do standartiv vishhoї osviti za special'nostjami galuzi znan' «Ohorona zdorov'ja». Vzjato z: <http://document.ua/pro-utvorennja-koordinacijnoyi-ta-robochih-grup-dlja-formuva-doc262258.html>.
3. Urjadovij portal. (2015). Postanova Kabinetu Ministriv Ukraїni vid 1 ljutogo 2017 roku № 53 Pro vnesennja zmin do postanovi Kabinetu Ministriv Ukraїni vid 29 kvitnja 2015 r. № 266. Vzjato z: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249722170>.
4. Ministerstvo rozvitku ekonomiki i torgivli Ukraїni. (2016). Nakaz Minekonomrozvitku vid 10 serpnja 2016 roku № 1328 Pro zatverdzhennja Zmini № 5 do nacional'nogo klasifikatora Ukraїni DK 003:2010. Vzjato z: <http://bit.ly/2EaAa5c>.
5. Ministerstvo rozvitku ekonomiki i torgivli Ukraїni. (2017). Nakaz Minekonomrozvitku vid 26 zhovtnja 2017 roku Pro zatverdzhennja Zmini № 6 do nacional'nogo klasifikatora Ukraїni DK 003:2010. Vzjato z: <http://bit.ly/2BeyMjA>.
6. Єдина derzhavna elektronna baza z pitan' osviti. (2018). Vjato z: <https://vstup2018.edbo.gov.ua/offers/?qualification=2&education-base=620&speciality=227>

Анотація

Виходячи з пріоритетних напрямів державної політики України в галузі реформування охорони здоров'я, ми провели аналіз системи підготовки магістрів із фізичної терапії. Методи дослідження – аналіз й узагальнення досвіду підготовки фахівців із фізичної терапії в країнах Євросоюзу та нової освітньо-професійної програми й навчального плану для другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціалізацією 227.1 «Фізична

терапія» кафедри фізичної терапії та ерготерапії НУФВСУ. Дослідження дало змогу виявити низку проблемних питань невідповідності програм професійної підготовки фізичних терапевтів в Україні вимогам Всесвітньої конфедерації фізичної терапії Європейського простору (ER-WCPT). Новий міжнародний освітній проект «Інноваційна реабілітаційна освіта – впровадження нових магістерських програм в Україні» (REHAB), який утілюється, надає можливість підвищити професійний потенціал викладачів університету; створити нові ресурси для викладання/навчання/оцінювання; спеціальну освітню інфраструктуру, необхідну для реалізації нової національної професійної програми з фізичної терапії. Проведено аналіз освітніх програм і вивчено досвід формування загальних і фахових компетентностей у рамках категорій знань та розуміння, навичок і здібностей, судження та підходу в освіті фізичних терапевтів у країнах Європейського Союзу. Розробка та впровадження нових (пілотних) освітніх магістерських програм із фізичної терапії сприятимуть підготовці в Україні високопрофесійних фахівців із фізичної терапії за європейськими стандартами.

Ключові слова: магістерський рівень освіти, фізична терапія, освітньо-професійна програма.

Елена Лазарева, Ирина Жарова, Людмила Кравчук, Владимир Кормильцев, Римма Банникова, Светлана Гаврелиук. Пути становления отечественной системы подготовки магистров по физической терапии в рамках проекта REHAB. Исходя из приоритетных направлений государственной политики Украины в области реформирования здравоохранения, проводится анализ системы подготовки магистров по физической терапии. Методы исследования – анализ и обобщение опыта подготовки специалистов по физической терапии в странах Евросоюза и новой образовательно-профессиональной программы и учебного плана для второго (магистерского) уровня высшего образования по специальности 227.1 «Физическая терапия» кафедры физической терапии и эрготерапии НУФВСУ. Исследование позволило выявить ряд проблемных вопросов несоответствия программ профессиональной подготовки физических терапевтов в Украине требованиям Всемирной конфедерации физической терапии Европейского пространства (ER-WCPT). Новый международный образовательный проект «Инновационное реабилитационное образование – внедрение новых магистерских программ в Украине» (REHAB), который воплощается, предоставляет возможность повышения профессионального потенциала преподавателей университета; создать новые ресурсы для преподавания/обучения/оценивания; специальную образовательную инфраструктуру, необходимую для реализации новой национальной профессиональной программы по физической терапии. Проводится анализ образовательных программ и изучается опыт формирования общих и профессиональных компетенций в рамках категорий знаний и понимания, навыков и способностей, суждения и подхода в образовании физических терапевтов в странах Европейского Союза. Разработка и внедрение новых (пилотных) образовательных магистерских программ по физической терапии будут способствовать подготовке в Украине высокопрофессиональных специалистов по физической терапии по европейским стандартам.

Ключевые слова: магистерский уровень образования, физическая терапия, образовательно-профессиональная программа.

Olena Lazarova, Irina Zharova, Lyudmila Kravchuk, Volodimir Kormiltsev, Rymma Bannikova, Svitlana Gavreliuk. Formation Ways of the Domestic Training System for Master's in Physical Therapy in the Framework of the REHAB Project. Based on the priority directions of the state policy of Ukraine in the field of healthcare reform, an analysis of training system for master's in physical therapy is carried out. Research methods – analysis and generalization of experience for training specialists in physical therapy in EU countries and the new educational, professional program and curriculum for the second (master) level of higher education in specialty 227.1 «Physical Therapy» Physical Therapy and Occupational Therapy Department of NUUPES. The study revealed a number of problematic issues in the discrepancy between the training programs of physical therapists in Ukraine and the requirements of the World Confederation of Physical Therapy in the European Space (ER-WCPT). The new international educational project «Innovative rehabilitation education – the introduction of new master's programs in Ukraine» (REHAB), which is being implemented, provides the opportunity to: increase the professional capacity of university professors; creation of new resources for teaching / learning / assessment; creation of a special educational infrastructure necessary for the implementation of the new national vocational program in physical therapy. An analysis of educational programs was conducted and the experience of forming general and professional competences within the categories of knowledge and understanding, skills and abilities, judgments and approaches in the education of physical therapists in the European Union countries was studied. The development and implementation of new (pilot) educational master's programs in physical therapy contribute to the training in Ukraine of highly qualified specialists in physical therapy according to European standards.

Key words: master's level of education, physical therapy, educational and professional program.